

Kaupade klassifitseerimine tekstilise kirjelduse alusel: rakendusuring

Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi ja
Statistikaameti koostöökokkulepe nr 1.9-8/22-621-1

Hans Hõrak

28.06.2024

Sisukord

Sissejuhatus.....	2
Kirjanduse ülevaade	3
Eesti väliskaubanduse andmete kaubakirjelduste analüüs.....	4
Potentsiaalsed andmeallikad	8
Masinõppe katsed.....	9
Masinõppe ülesande keerukus.....	11
Kasuteguri hindamine	12
Rakendatavus teistes valdkondades	13
Kokkuvõte	13
Kasutatud kirjandus	14

Sissejuhatus

Kombineeritud nomenklatuur on Euroopa Liidus kasutatav kaupade klassifikaator. Iga imporditav ja eksporditav objekt või koorem peaks kuuluma ühe konkreetse 8-kohalise koodi alla. Koodisüsteem on olemuselt hierarhiline (tabel 1), kusjuures hierarhia kolm esimest taset (6 esimest numbrit) ühilduvad globaalse harmoniseeritud koodisüsteemiga (HS-kood).

Tabel 1. Rukkileiva klassifitseerimine nomenklatuuri hierarhias ning klassifikaatori kategooriate arvud eri tasemetel

Tase	Kood	Kirjeldus nomenklatuuris	# kat 1*	# kat 2**
HS2	19	Tooted teraviljast, jahust, tärklisest või piimast; valikpagaritooted	98	97
HS4	1905	Leiva- ja saiatooted, valikpagaritooted, koogid, küpsised jms pagaritooted, kakaoga või kakaota; armulaualeib, tühjad kapslid farmaatsiatööstusele, oblaadid, riispaber jms	1211	1000
HS6	190590	Leiva- ja saiatooted, valikpagaritooted, koogid, küpsised jms pagaritooted, kakaoga või kakaota; armulaualeib, tühjad kapslid farmaatsiatööstusele, oblaadid, riispaber jms (v.a kuivikleib, piparkoogid jms, magusad küpsised, vahvlid veesisaldusega kuni 10% massist, kuivikud jms röstitud leiva- ja saiatooted)	5255	3204
CN8	19059030	Leiva- ja saiatooted, mis ei sisalda mett, mune, juustu, marju või puuvilju ning mis sisaldavad või ei nii suhkrut kui rasva kuni 5% kuivaine massist	8789	4734

* Kategooriate arv **käsitletava** koodi tasemel Eesti Intra- ja Extrastat kombineeritud andmestikus aastatel 2019–2023, kus on vähemalt 1 unikaalne kirjeldus minimaalse pikkusega 6 tähemärki.

** Kategooriate arv **käsitletava** koodi tasemel Eesti Intra- ja Extrastat kombineeritud andmestikus perioodil 2019-2023, kus on vähemalt 30 unikaalset kirjeldust minimaalse pikkusega 6 tähemärki (masinõppe eeldustele vastav osa nomenklatuurist)

Olukordades, kus on vaja määrata kaubakood, võib olla kättesaadav kaup kirjeldav tekst (näiteks kaubaga kaasnevast dokumentatsioonist, kirjadest pakendil või kaubale peale vaadates seda iseloomustav kirjeldus). Käesoleva uuringuga püütakse välja selgitada, kas ja millise täpsusega on võimalik välja arendada masinõppe süsteem, mis suudaks kirjelduse tekstist tuletada kombineeritud nomenklatuuri koodi või vähemalt otsingut kitsendada. Lisaks hinnatakse sellise süsteemi välja arendamise mõistlikkust lähtuvalt võimalikust saavutatavast kasutegurist: kui suurele osale andmestikust suudaks süsteem iseseisvalt või operaatori tööriistana määrata õige kaubakoodi?

Kirjanduse ülevaade

Kõik riigid, mis tegelevad väliskaubandusega, tunnevad ilmselt vajadust kaupade automaatse klassifitseerimise järele, kuna kaupu on palju, eri kaupadel on erinevad maksumäärad ning riigid huvituvad kaubavahetuse struktuurist (mida kui palju kuhu eksporditakse ja mida kui palju kuskilt imporditakse). Seetõttu on praeguseks avaldatud mitmeid teadusartikleid, kus on püütud lahendada sama või sarnast probleemi: kaubakirjelduste automaatset klassifitseerimist kaubakoodide alla (tabel 2). Kõik leitud uuringud peale ühe keskenduvad üksikutele nomenklatuuri HS2 kategooriatele, püüdmata automatiseerida kaubakoodi klassifitseerimist kogu nomenklatuuri ulatuses.

Tabel 2. Kirjanduse ülevaate metaanalüüsi tabel

Viide	Kogum	Algoritm	Andmestiku suurus	Klasside arv	Täpsus
Jahanshahi et al., 2021	toiduained	Bi-LSTM	4026	44	91,2
He et al., 2021	84	Bert+CNN	152 183	105	87,4
Ding et al., 2015	90 (optika)	Background net	83 830	204	74,9
Du et al., 2021	Tekstiilitööstusega seonduv	HSCoNet	165 416	899	77,2
Lee et al., 2024	84, 85, 90	KLUE-RoBERTA	206 435	925	86,1
Binh et al., 2021	03, 62, 85, 30, 38, 40	Att-RNN	751 329	1167	67,1
Paramartha et al., 2021	min 100 kirjega kaubad	Multinomial-NB	276 917	1864	71,7
Chen et al., 2021	Kõik	HLR, LSTM, NMT-HL	476 128	4257	46

Võrreldes uuringuid klassifitseeritavate kaubakoodide arvu ning saavutatava täpsuse poolest, ilmneb selge seos: mida suuremat osa klassifikaatorist püüda automatiseerida, seda madalam täpsus saavutatakse (klasside arvu ja täpsuse korrelatsioon $r = -0,9$, $p = 0,002$). Uuringud toovad olulise probleemina välja klasside ebaühtlase esinemissageduse: kui mingit tüüpi kaup satub tolli vaid kaks korda aastas ning kirjeldus on olemas vaid ühel neist, siis selle kauba kohta ei saa olla piisavalt treeningandmeid, et masinõppemudel suudaks seda kaupa ära tunda sama hästi kui teist kaupa, mille kohta tekib iga päev mitu näidet. Ding ja kolleegid (2015) rõhutavad ka suure klasside arvu ja vähese eristava info probleemi: kirjeldused on tihti nii napsõnalised, et neid ei olegi võimalik ühe konkreetse koodiga seostada. Näiteks sõna „liha“ võib viidata kana-, veise-, lamba- või sealiha hakitud ja hakkimata, värsketele ja sügavkülmutatud variantidele. Ilmselt sellel põhjusel saavutavad ka suhteliselt lihtsad masinõppe algoritmid sarnaseid tulemusi sügavate tehiseärvivõrkude ja keeletehnoloogiatega – andmete ja masinõppe ülesande iseloom on selline, et „võimsamate“ meetodite tüüpilistest eelistest ei saa kasu lõigata. See ilmneb Cheni ja kolleegide (2021) töös, kus hierarhiline multinomiaalne logistiline regressioon saavutab pisut suurema täpsuse

kui masintõlke keelemudel ja LSTM-tehishälvivõrk. Selle klassifitseerimisülesande puhul ei olegi ehk vaja mudelit, mis mõistaks keelt ja tähendust, vaid sellist, mis suudaks väga spetsiifiliste sõnade ja sõnakombinatsioonide põhjal kirjeid eristada. Suuremad keelemudelid on ehk võimelised õppima selgeks *karburaatori* tähenduse ja konteksti mitmes keeles, aga see ei ole kaubakoodi klassifitseerimiseks ilmtingimata vajalik. Lee jt (2024) toovad probleemina välja ka „muu“ või „varia“ kategooriad, mida esineb paljude HS6 tasemetel puhul – sellised kaubad, mis ei lähe teiste sama rubriigi kaupadega päris ühe koodi alla, aga mille jaoks ei saa või ei ole mõtet eraldi CN8 kategooriat teha. Need kategooriad on kohati üpris suure esindusega (võibolla eelistataksegi kaubale määrata pigem varia kategooria, kui riskida konkreetsema, aga vale koodi panemisega), aga suurema heterogeensuse tõttu on nende kategooriate klassifitseerimise täpsus konkreetsemate kategooriatega võrreldes väiksem. Kokkuvõttes on viimastel aastatel tekkinud suur huvi kaubakoodide automaatse klassifitseerimise vastu ning on proovitud mitmeid väga kompleksseid algoritme, aga kogu klassifikaatorit aktsepteeritava täpsusega automatiseerida ei ole suudetud.

Eesti väliskaubanduse andmete kaubakirjelduste analüüs

Eestis kogutakse väliskaubanduse andmeid kahel viisil: Intrastatis kajastuvad Euroopa Liidu sisesed tehingud (valimis on sõltuvalt lävendist suuremad kauplejad), Extrastatis kajastuvad tollis registreeritud tehingud kolmandate riikidega. Eesti Intrastati andmestikus on viimase viie aasta jooksul tekkinud kokku 40,7 miljonit kirjet 9083 erineva CN8 kaubakoodiga (tabel 3). Kauba kirjelduse väli on Intrastatis täidetud 40%-l kirjetest. Extrastati (tabel 4) andmestiku puhul tuleb kõrvale jätta kaubakood 99510000, mille alla lubatakse lihtsustatud korras registreerida kõiksuguseid e-kaubanduse väiketehinguid. Vaadates adekvaatselt kodeeritud osa andmestikust, on Extrastat oluliselt väiksema andmemahuga, aga kauba kirjelduse väli on täidetud peaaegu kõigil kirjetel.

Tabel 3. Intrastat: kirjete ja CN8 kaubakoodide arv

Aasta	Kogu Intrastati andmestik		Kaubad, millel on min 6 sümboliga* kirjeldus		Kaubad, millel on MIN 30 unikaalset** min 6 sümboliga kirjeldust*	
	N kirjeid	N koode	N kirjeid	N koode	N kirjeid	N koode
2019	7 422 178	7830	3 039 577	6080	373 766	3084
2020	7 351 443	7757	2 842 868	6112	347 949	3081
2021	7 783 396	7816	2 956 333	6185	248 477	3076
2022	8 708 957	7850	3 478 184	6333	776 938	3075
2023	9 441 022	7796	3 963 253	6235	756 130	3030
Kokku	40 706 996	9083	16 280 215	7803	2 503 260	3264
% kokku	100%	100%	40%	85,9%	6,1%	35,9%

* Pärast puhastamist (kirjavahemärkide ja tundmatute sümbolite eemaldamine ning suurtähtede väikseks muutmise).

** 30 unikaalset kirjeldust kogu viieaastase ajavahemiku kohta, mitte aastate kaupa eraldi. Justkui moodustaks masinõppe andmestikku sellest 5-aastasest ajavahemikust.

Tabel 4. Extrastat: kirjete ja CN8 kaubakoodide arv

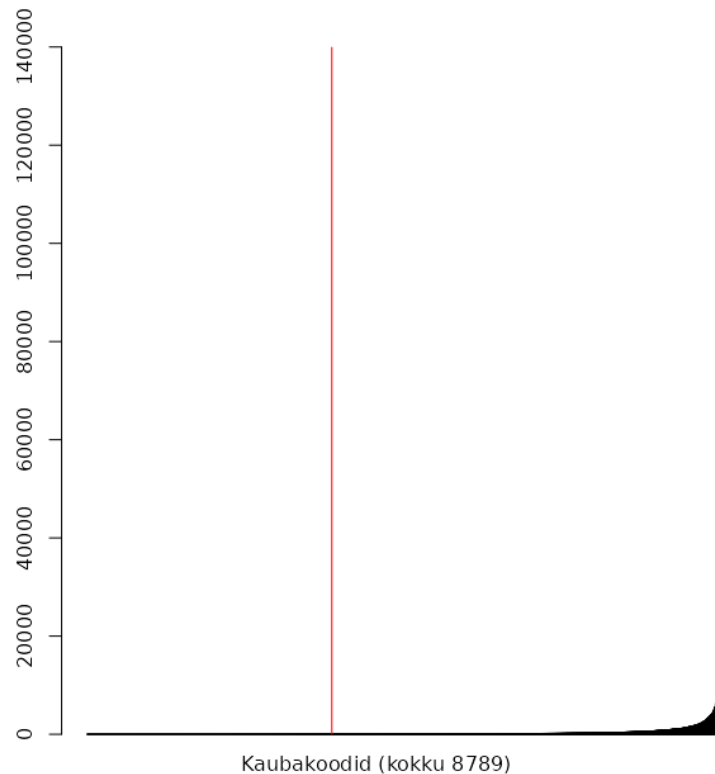
Aasta	Kogu Extrastati andmestik ilma koodita 99510000		Kaubad, millel on min 6 sümboliga kirjeldus		Kaubad, millel on min 30 unikaalset min 6 sümboliga kirjeldust	
	N kirjeid	N koode	N kirjeid	N koode	N kirjeid	N koode
2019	756 773	6159	750 524	6151	239 263	3543
2020	708 089	6151	702 092	6133	206 050	3554
2021	948 995	6580	940 934	6560	271 194	3578
2022	822 500	6534	815 954	6523	216 412	3568
2023	728 066	6446	722 270	6436	231 688	3535
Kokku	3 964 423	8132	3 931 774	8115	1 164 607	3743
% kokku	100%	100%	99,2%	99,8%	29,4%	46%

Ühendades andmestikud (tabel 5), saame ettekujutuse sellest, kui suur osa klassifikaatorist oleks teoreetiliselt automatiseeritav: poolte viie aasta jooksul esinenud kaubakoodide kohta on vähemalt 30 unikaalset vähemalt kuuesümbolilist kirjeldust. 556 kaubakoodi on sellised, mille kohta pole viie aasta jooksul tekkinud ühtegi kaubakirjeldust. Kuna masinõppeks on vaja unikaalseid kirjeldusi piisava esindatusega kaubakoodide juurde, saab lõpuks masinõppe andmestikku kaasata üpris väikese osa kogu andmestikust. Kaupade ekstreemset ebatasakaalu illustreerib joonis 1.

Tabel 5. Kombineeritud andmestik: kirjete ja CN8 kaubakoodide arv

Aasta	Kombineeritud Intra- ja Extrastat ilma Extrastati koodita 99510000		Kaubad, millel on min 6 sümboliga kirjeldus		Kaubad, millel on min 30 unikaalset min 6 sümboliga kirjeldust	
	N kirjeid	N koode	N kirjeid	N koode	N kirjeid	N koode
2019	8 178 951	8061	3 790 101	7080	600 550	4478
2020	8 059 532	7997	3 544 960	7070	548 611	4473
2021	8 732 391	8120	3 897 267	7323	513 399	4493
2022	9 531 457	8185	4 294 138	7455	987 984	4511
2023	10 169 088	8129	4 685 523	7381	987 143	4484
Kokku	44 671 419	9345	20 211 989	8789	3 637 687	4734
% kokku	100%	100%	45,2%	94,1%	8,1%	50,6%

Joonis 1. Ekstreemne ebatasakaal kaupade esindatuses. Unikaalseid minimaalselt kuue märgi pikkuseid kirjeldusi kaubakoodi kohta aastatel 2019–2023 kombineeritud andmestikus. Punane joon tähistab piiri, millest alates on kaubakoodide kohta vähemalt 30 unikaalset kirjeldust (selliseid kaupu on 4734). Jaotuse Gini koefitsient on 0,866

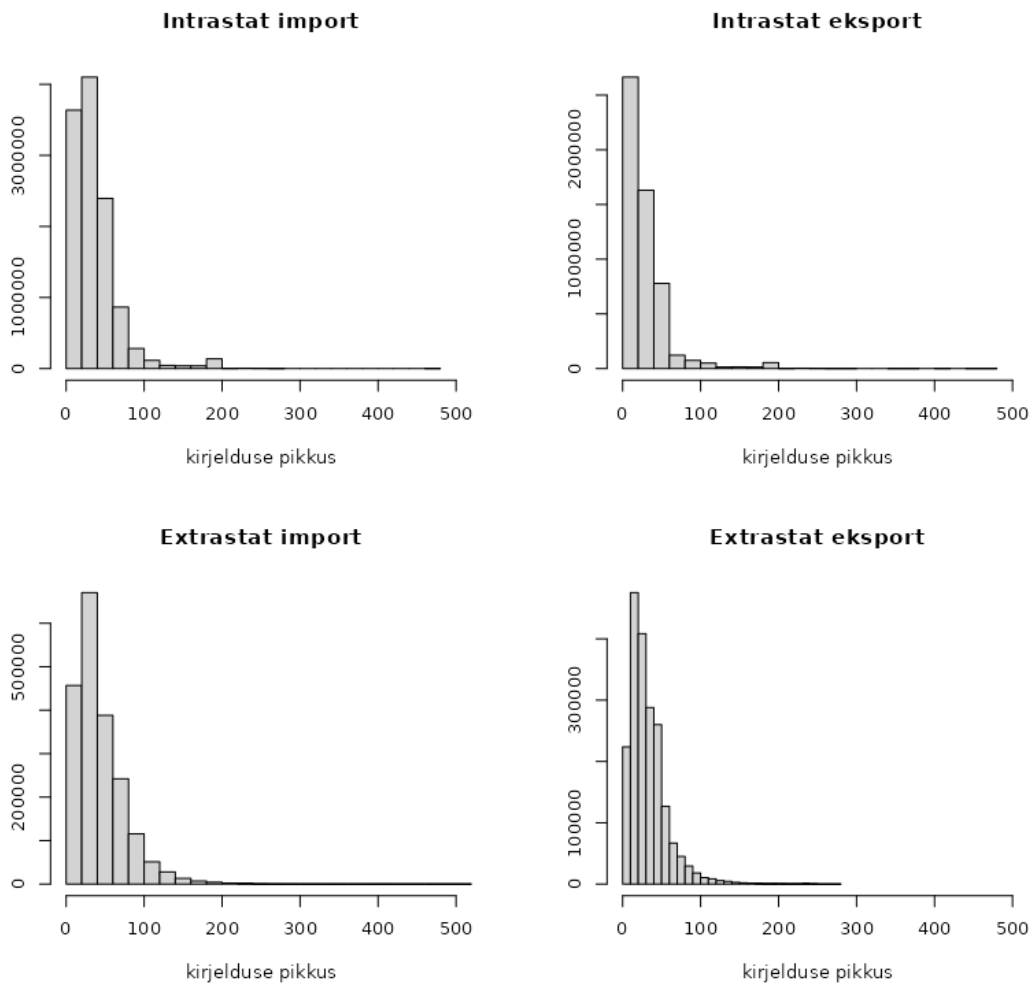

Kaupade kirjeldused on enamasti pigem lühikesed (tabel 6, joonis 2). Keskmiselt on kirjeldused pikemad impordivoogudes ja Extrastati uuringus.

Tabel 6. Kaubakirjelduste pikkus, tähemärke (eemaldatud kirjavahemärgid). Valikus kõik kirjed aastatest 2019–2023, kus kaubakirjeldus on vähemalt 3 tähemärki

	Intrastat import	Intrastat eksport	Extrastat import	Extrastat eksport
Mediaan	31	21	35	28
Keskmine	36,5	28,1	44,1	33,2
Standardhälve	30,3	28,5	31,9	24,5
N kirjeid	11 661 402	5 423 262	1 982 058	1 982 848

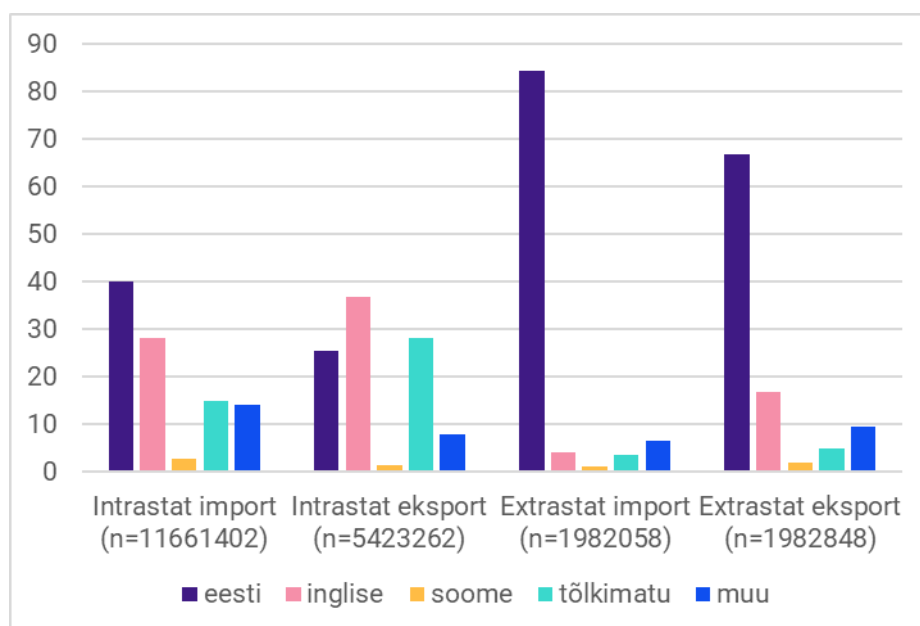
Joonis 2. Kaubakirjelduste pikkused uuringu ja voo järgi. Valikus kõik kirjed aastatest 2019–2023, kus kaubakirjeldus on vähemalt 3 tähemärki

Kaubakirjelduste keelelist jaotust hinnati Google Mediapipe (Lugaresi *et al.*, 2019) tarkvara keeletuvastuse mudeliga¹. Extrastati andmestiku kaubakirjeldused on suures osas eestikeelsed (joonis 3), kuigi ekspordivoos on ka arvestataval määral ingliskeelseid kirjeldusi. Intrastati puhul on keeleline mitmekesisus märgatavalt suurem, kuigi domineerivad eesti ja inglise keel. Lisaks on Intrastatis, eriti ekspordivoos suur osa kirjeldusi, mida mudel ei suutnud ühegi keele alla klassifitseerida (ilmselt suuresti kaubakoodid või muud sümbolite kombinatsioonid).

¹ https://ai.google.dev/edge/mediapipe/solutions/text/language_detector/python

Joonis 3. Kaubakirjelduste keeleline jaotus, %

Potentsiaalsed andmeallikad

Suurema masinõppeandmestiku moodustamiseks on vaja leida selliseid kaubakoodi ja kirjelduse paare, mis sobivad hästi Eesti Intrastati ja Extrastati uuringutes leiduvate kirjeldustega (keeleline jaotus, kirjelduste pikkus, kaubakoodile omaste märksõnade esinemine), aga mis samas ei ole juba meile kättesaadavates andmetes duplitseeritud. Täiendavate andmete otsimisel tuleks keskenduda just haruldasematele kaupadele, mille kohta kirjeldusi Eestis napib. Sellest lähtuvalt võiks täiendavaid treeningandmeid leida teiste Euroopa riikide väliskaubanduse andmestikest (tolli- ja statistikaametid). Kui Eesti Intrastati uuringu kaubakirjeldustest on kolmandik ingliskeelsed, võib ehk ingliskeelseid haruldaste kaupade kirjeldusi leida üle kogu Euroopa. Eestikeelsete kirjelduste juurde saamiseks ilmselgeid valikuid peale käsitöö ei paista.

Masinõppe katsed

Kaubakoodi ennustamiseks kirjelduse põhjal tehti väljavõtte Intrastat ja Extrastat andmestikest aastatel 2019–2023. Kõigepealt otsiti kirjeldustest juhuslikke sümboleid, mis tekivad koodisüsteemide vahel konverteerimisest andmekogumise käigus, ning asendati need vastavate täpitähtedega. Edasi eemaldati kirjavahemärgid ning seati kogu tekst alaregistrisse. Kuna nende andmestike parandamisel ei ole tuvastatud ja parandatud kõiki kaubakoodi vigu, kasutati andmestiku puhastamiseks *doc2vec* mudelit (Le & Mikolov, 2014; Wijffels, 2022). Selleks eemaldati kõigepealt andmestikust multiplikaate nii, et iga kaubakoodi kohta jääks alles maksimaalselt kuus identset teksti. Kui jätta sisse kõik multiplikaadid, oleks mudel liialt mõjutatud kirjeldustest, mida mõni andmeesitaja iga kuu identsetl esitab. Kui aga eemaldada kõik duplikaadid, oleks kaubakoodi veaga tekstijupil mudelile sama suur mõju nagu korrektsetel kirjetel. Jättes alles ainult mõned multiplikaadid, saab *doc2vec* mudel õppida paremini kaubakoodile omast teksti mustrit, samal ajal luues teatavat kontrasti haruldasemate kaubakoodi vigadega (eeldame, et identse kirjeldusega kaubakoodi vigu on palju vähem kui korrektseid identse kirjeldusega ridasid). Järk-järgult treeniti *doc2vec* mudeleid varieerides hüperparameetreid ning kasutati neid algse, kõigi multiplikaatidega andmestiku peal, et ennustada kaubakoodi. Iga iteratsiooniga leiab uus mudel mingi hulga kirjeid, kus ennustatud kaubakood on identne andmebaasis registreeritud kaubakoodiga. Kuna kaubakoodide arv on väga suur, siis on üpris väike tõenäosus, et kaubakoodi veaga kirjele ennustaks mudel täpselt sama valet kaubakoodi. Sedasi destilleeriti usaldusväärseid kirjeid viie iteratsiooniga, kuni ligi 50% algsest andmestikust määratleti usaldusväärseks. Viimases iteratsioonis õpiti *doc2vec* mudel nendelt usaldusväärsetelt kirjetelt ning ennustati viimane ring kaubakoode. Lõpuks jäi alles 12,2 miljonit usaldusväärset kaubakoodi ja kirjelduse paari, millest moodustati treeningandmestik *fastText* (Bojanowski et al., 2017; Mouselimis, 2024) teksti klassifitseerimise mudeli treenimiseks.

Katsetel valiti puhastatud andmestikust kõik kaubakoodid, millel on vähemalt 30 unikaalset minimaalselt kuue märgi pikkust kirjeldust andmestikus. Võrdluseks võeti samad kaubakoodid puhastamata andmestikust (Tabelis 7 „mustad“ mudelid). Tehti ka eraldi mudel Extrastati andmestiku kohta, kus on kauba kirjeldus kohustuslik. Klasside ebaühtlase esindatuse vähendamiseks valiti mõlemast andmestikust üle 300 unikaalse kirjeldusega kaubakoodide puhul juhuslikult 300 kirjeldust. Enamikes katsetes valiti andmestikust juhuslikult 80% treenimiseks ning 20% testimiseks. Extrastati mudelit testiti ka tasakaalustatud testandmestikuga, kus on 10 kirjet igast kaubakoodist. Kõiki mudeleid treeniti samade hüperparameetritega².

² Sõnaosa minimaalne pikkus (*minn*) 2, maksimaalne (*maxn*) 5; sõna n-gramme (*wordNgrams*) 1; dimensioone (*dim*) 120; kontekstiakna suurus (*ws*) 3; õppimismäär (*lr*) 0.2; treenimise epohhe (*epoch*) 30.

Tabel 7. FastText mudelid kaupade klassifitseerimiseks tekstist

Andmestik	Andmestiku suurus	Klasside arv	Kulu	Treening täpsus	Test täpsus	Test makro F1
Must numbriteta	573 473	2586	2,66	0,765	0,56	0,582
Puhas numbriteta*	345 708	2586	1,78	0,922	0,749	0,718
Must numbritega	663 390	2892	2,25	0,823	0,621	0,636
Puhas numbritega**	418 399	2892	1,64	0,943	0,797	0,765
Must, viimane	789 123	3903	2,46	0,814	0,54	0,56
Puhas, viimane***	614 519	3903	1,63	0,926	0,76	0,73
Extrastat puhas	534 566	2910	1,5	0,932	0,777	0,767
Extrastat puhas, tasa-kaalustatud****	541 537	2910	1,36	0,935	0,757	0,753

* Algne katse esimese puhastamise iteratsiooni andmetega eemaldades kirjeldustest numbrid.

** Sama esimese puhastamise iteratsiooni andmed, aga säilitades tekstides numbrid.

*** Lõpliku puhastatud andmestiku tulemus.

**** Testandmestikus 10 kirjeldust igast kaubakoodist.

Tabelist 7 saab esiteks järeldada, et kaubakirjeldustes sisalduvad numbrid kannavad olulist eristavat infot kaupade klassifitseerimiseks. Mõnedel juhtudel on ilmselt juba kirjelduses sees õige kaubakood. Teiseks saame järeldada, et andmete puhastamise strateegia töötab hästi ning usaldusväärseid kirjeid saaks ilmselt destilleerida veelgi rohkem. Teistpidi viitab puhastamata ja puhastatud andmetelt saavutatav erinev täpsus arvestatavale kaubakoodi vigade määrale Intrastati ja Extrastati uuringutes. Kolmandaks näib, et võrreldes kirjanduse ülevaates paistvate tulemustega, saavutab *fastText* (kiirusele, mitte maksimaalsele täpsusele optimeeritud algoritm) 3903-klassilise ülesande puhul muljetavaldava täpsuse. Seda saab ilmselt ühtpidi seletada meile kättesaadava andmestiku suurusega – kirjanduse ülevaates kajastuvates uuringutes ei ole autoritele kättesaadav kogu kohaliku statistikaameti andmevara. Teistpidi võib üllatavalt kõrget täpsust seletada *doc2vec* iteratiivse puhastamise tehnikaga – see meetod ilmselt jätabki sõelale lihtsamini eristatavaid kaubakoode, mitte ilmtingimata kõige sagedamini esinevaid kaubakoode. 3903 kaubakoodi kõige suuremast mudelist moodustavad 92% kogu kombineeritud andmestikust ning 2910 kaupa Extrastati mudelist moodustavad 92,4% kogu Extrastati andmestikust (ilma koodita 99510000). Selliste mudelite täisautomaatne kasutamine seega määraks ~8% haruldasematele kirjeldusega kaupadele süstemaatiliselt vale koodi nende sagedasemate koodide seast.

Masinõppe ülesande keerukus

Masinõppe ülesandeks on jagada kaubakirjelduste tunnusruum tuhandeteks eristatavateks osadeks. Tegemist on kolossaalse ülesandega, mida komplitseerivad veel mitmed asjaolud. Tabelis 8 on välja toodud peamised probleemid ning võimalikud leevendused.

Tabel 8. Masinõpet komplitseerivad asjaolud ning potentsiaalsed lahendused

Probleem	Leevendus
Suur klasside arv (CN4 tasemel sadu, CN6 ja CN8 tasemel tuhandeid)	Hierarhiline mudelite süsteem: ennusta kõigepealt laiemat HS2 kaubagrupi ning siis selle järgi vali kitsam mudel, mis on treenitud vastava kaubagrupi CN8 koode eristama (lõplik täpsus sõltuks siis mitme mudeli täpsustest, seega ei pruugi nii väga head tulemust ikkagi saavutada)
Klasside ebavõrdne esindatus / haruldased kaubad	- Andmestiku moodustamisel rakendada eraldi strateegiat haruldastele kaubakoodidele, näiteks valida kaubakirjeldusi kaugemalt minevikust. - Sagedastel kaupadel näha rohkem vaeva andmete puhastamisega (kaubakoodi vigade eemaldamine)
Kirjeldused on tihti liiga lühikesed / väheinformatiivsed*	- Kasutada lisainformatsioonina kilohinda (teksti mudeli ning ühe muutujaga arvulise mudeli fusioon ei pruugi olla tehniliselt lihtne ning kilohinna lisainfo ei pruugi olla piisav) - Motiveerida andmeesitajaid pikemaid ja põhjalikumaid kirjeldusi kirjutama (tõenäoliselt ei ole realistlik)
Müra kirjeldustes**	Arendada välja regulaaravaldistel põhinev teksti puhastamise süsteem tüüpilisemate mürajuhtumite puhastamiseks (juhusliku müra ja haruldaste trükivigade jaoks ilmselt head lahendust ei ole)
Kaubakirjeldused mitmes keeles, eesti keel on väike keel, mille automaatne tõlge ei ole kõige täpsem.	Kakskeelsed mudelid: kõik eestikeelsed sõnad tõlkida inglise keelde ning ühendada algse eestikeelse kirjeldusega ning vastupidi (kogu süsteemi täpsus sõltuks siis keeletuvastuse- ja tõlkimismudelite täpsusest ning kakskeelne mudel ei lahendaks kõigi teiste keelte probleemi)
Märgendi kvaliteet / kaubakoodi vead	- Kaubakoodi vigade eemaldamine treeningandmestikust keeletehnoloogiate abil - Testandmestiku puhul mingi osa käsitsi üle vaadata (töömahukas ja tüütu)

* 21 miljoni kirjelduse väljavõttes esineb 480 536 kirjeldust „eur“ ning 83 676 kirjeldust „kaup“.

** Juhuslikud sümbolid (näiteks „mähis“ asemel on „m„his“), trüki- ja kirjavead.

Kasuteguri hindamine

Võttes arvesse kirjanduse ülevaadet, masinõppe katseid ning olemasolevate andmete analüüsi, saab prognoosida potentsiaalse arendatava süsteemi maksimaalset võimalikku kasutegurit. Kaalutakse kaht tüüpi rakendusi: täisautomaatne kaupade klassifitseerimine (eeldab suurt top-1 täpsust) ning interaktiivne tööriist, kus mudel pakub operaatorile arvu n võimalikku kaubakoodi (eeldab suurt top- n täpsust võimalikult väikese n väärtuse juures).

Kaubakoodi ennustamise mudeli kasutegur r (näitab, kui suurele osale andmestikust suudaks väljaarendatud süsteem õiget kaubakoodi pakkuda)

$$r = a \times b \times c, \text{ kus}$$

a = Kvaliteetsete kirjelduste osakaal = kirjelduste osakaal, mille pikkus on üle 6 sümboli (0,452 kombineeritud andmestikus, 0,992 Extrastatis) $\times$ (1-ebainformatiivsete kirjelduste osakaal) $(0,95^3) = 0,429$ kombineeritud andmestikus, 0,942 Extrastatis;

b = 1 – mudelist kõrvale jäetavate haruldaste kaupade osakaal minimaalselt kuue tähemärgiga kirjeldusega kirjetest = 0,966 kombineeritud andmestikus (arvestatud 3903 masinõppe katse kaupa), 0,924 Extrastatis (2910 kaupa);

c = Testandmestikult mõõdetav täpsus: kirjanduse ülevaate põhjal 0,46 (Chen *et al.*, 2021), suuruse n piisavalt suure väärtuse puhul võimalik saavutada 0,95 topp- n täpsus.

Tabel 9. Võimalik saavutatav kasutegur ning selle komponendid eri kontekstides

Stsenaarium	a	b	c	Kasutegur r
Top-1 täpsus, kaasatud kõik kaubad*	0,429	1	0,46	0,197
Top-1 täpsus, kaasatud kaubad, millel on min. 100 unikaalset kirjeldust**	0,429	0,883	0,717	0,271
Top-1 täpsus, kombineeritud andmestik (min. 30 kirjeldust)	0,429	0,966	0,76	0,315
95% top-13*** täpsus, kombineeritud andmestik	0,429	0,966	0,95	0,394
Top-1 täpsus, Extrastat tasakaalustamata	0,942	0,924	0,777	0,676
Top-1 täpsus, Extrastat tasakaalustatud	0,942	0,924	0,757	0,659
95% top-9 täpsus, Extrastat	0,942	0,924	0,95	0,827

* Eeldame Chen *et al.* (2021) täpsust.

** Analoogne ülesanne nagu kirjeldab Paramartha *et al.* (2021), seega täpsuse hinnang sellest artiklist.

*** Operaatorile pakutavate potentsiaalsete kaubakoodide arv, mille seast tuleb valida.

³ Pealiskaudne hinnang. Tegelikult võib klassifitseerimiseks ebapiisava infoga kirjeldusi olla üle 5%.

Näib (tabel 9), et praegu kättesaadava andmestikuga saab teha täisautomaatse süsteemi, mis suudaks määrata õige kaubakoodi 66%-le tehingutest kolmandate riikidega. Interaktiivne tööriist, mis pakuks 9 kõige tõenäolisemat koodi, suudaks kasutaja abiga määrata õige kaubakoodi 83%-le Extrastati kirjetest. Suurema ja kvaliteetsema treeningandmestikuga on ehk võimalik jõuda 90% lähedale. Peamiselt puuduvate kirjelduste tõttu ei ole aktsepteeritava kasuteguri saavutamine kombineeritud andmestikus ega Intrastatis võimalik.

Rakendatavus teistes valdkondades

Kombineeritud nomenklatuur on väga suur klassifikaator ning klassifitseeritavad tekstid on andmete olemuse tõttu paljudes eri keeltes. Selget kolmandat rakendusk kohta peale tolli ja väliskaubanduse statistika sellele mudelile ei paista. Treenides aga mudelit ainult eestikeelsete kaubakirjeldustega, võib kaubakoodi prognoosimise mudel leida kasutust näiteks eestikeelsetest veebipoodidest kraabitavatel andmetel (võimalik kasutus tarbijahinnaindeksis). *FastText*-algoritmist võib üldiselt olla kasu teiste klassifikaatorite automatiseerimisel, kus leidub tekstilisi kirjeldusi (nt ameti klassifitseerimine töökuulutuse teksti järgi). Andmestiku puhastamiseks kasutatud meetod *doc2vec*-algoritmiga töötab seda paremini, mida rohkem erinevaid klasse masinõppe ülesandes on. Väiksemate klassifikaatorite automatiseerimisel sellest meetodist nii palju kasu ei ole (mida vähem klasse, seda suurem tõenäosus, et *doc2vec* ennustab märgendi veaga kirjele selle sama vale märgendi).

Kokkuvõte

Rakendusuuringu eesmärgiks oli välja selgitada, kas ja kuidas automatiseerida kaupade klassifitseerimist kombineeritud nomenklatuuri kategooriatesse kaubakirjelduste põhjal ning milliseid tulemusi see võiks anda. Selgub, et tegu on äärmiselt keerulise masinõppe ülesandega, mida omakorda piirab andmekvaliteet (kaubakoodi vead treeningandmetes, puuduvad, mürased ja väheinformatiivsed kirjeldused). Rakendusuuringust võib järeldada, et kaubakoodi klassifitseerimise mudel saab praktilist kasu tuua vaid kaupade deklareerimisel tollis, kus kauba kirjelduse esitamine on kohustuslik. Sellel juhul tuleb siiski arvestada, et haruldastele, treeningandmestikust kõrvale jäänud kaupadele (~8% juhtudest Extrastati mudeli puhul) ennustaks mudel alati valet koodi ning kodeerija peaks ikkagi nomenklatuuri leksikoni poole pöörduma (eeldusel, et ta saab aru, et pakutud 9 koodi seas õiget koodi ei ole). Euroopa-siseste tehingute (Intrastat) puhul on suurem keeleline mitmekesisus ning kaubakirjeldused lühemad, kui neid üldse on – praktilist kasu andmestiku, mudeli ja rakenduse välja arendamisest palju ei saaks.

Kasutatud kirjandus

- Altaheri, F., & Shaalan, K. (2020). Exploring machine learning models to predict harmonized system code. In *Information Systems: 16th European, Mediterranean, and Middle Eastern Conference, EMCIS 2019, Dubai, United Arab Emirates, December 9–10, 2019, Proceedings 16* (pp. 291–303). Springer International Publishing.
- Binh, N. T., Nguyen, H. A., Linh, P. N., Giang, N. L., & Thang, T. N. (2021). Attentive RNN for HS Code Hierarchy Classification on Vietnamese Goods Declaration. In *Intelligent Systems and Networks: Selected Articles from ICISN 2021, Vietnam* (pp. 298–304). Springer Singapore.
- Bojanowski, P., Grave, E., Joulin, A., & Mikolov, T. (2017). Bag of Tricks for Efficient Text Classification. In *Proceedings of the 15th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics: Volume 2, Short Papers*, 427–431.
- Chen, X., Bromuri, S., & Van Eekelen, M. (2021, April). Neural machine translation for harmonized system codes prediction. In *Proceedings of the 2021 6th International Conference on Machine Learning Technologies* (pp. 158–163).
- Ding, L., Fan, Z., & Chen, D. (2015). Auto-categorization of HS code using background net approach. *Procedia Computer Science*, 60, 1462–1471.
- Du, S., Wu, Z., Wan, H., & Lin, Y. (2021, May). HScodeNet: Combining hierarchical sequential and global spatial information of text for commodity HS code classification. In *Pacific-Asia Conference on Knowledge Discovery and Data Mining* (pp. 676–689). Cham: Springer International Publishing.
- He, M., Wang, X., Zou, C., Dai, B., & Jin, L. (2021). A commodity classification framework based on machine learning for analysis of trade declaration. *Symmetry*, 13(6), 964.
- Jahanshahi, H., Ozyegen, O., Cevik, M., Bulut, B., Yigit, D., Gonen, F. F., & Başar, A. (2021, November). Text classification for predicting multi-level product categories. In *Proceedings of the 31st Annual International Conference on Computer Science and Software Engineering* (pp. 33–42).
- Le, Q., & Mikolov, T. (2014, June). Distributed representations of sentences and documents. In *International conference on machine learning* (pp. 1188–1196). PMLR.
- Lee, E., Kim, S., Kim, S., Jung, S., Kim, H., & Cha, M. (2024). Explainable Product Classification for Customs. *ACM Transactions on Intelligent Systems and Technology*, 15(2), 1–24.
- Lugaresi, C., Tang, J., Nash, H., McClanahan, C., Uboweja, E., Hays, M., ... & Grundmann, M. (2019). Mediapipe: A framework for building perception pipelines. arXiv preprint arXiv:1906.08172.
- Mouselimis, L. (2024). fastText: Efficient Learning of Word Representations and Sentence Classification using R. R package version 1.0.4, <https://CRAN.R-project.org/package=fastText>.
- Paramartha, I. G. Y., Ardiyanto, I., & Hidayat, R. (2021, April). Developing machine learning framework to classify harmonized system code. case study: Indonesian customs. In *2021 3rd East Indonesia Conference on Computer and Information Technology (EIConCIT)* (pp. 254–259). IEEE.
- Wijffels, J. (2022). doc2vec: Distributed Representations of Sentences, Documents and Topics. R package version 0.2.0, <https://CRAN.R-project.org/package=doc2vec>.